

Tina Počkar,

Osnovna šola dr. Bogomirja Magajne Divača

GEOGRAFSKO-ZGODOVINSKO TERENSKO DELO PO POTI NEKDANJIH MLINOV V SOTESKI POTOKA KRANJŠEK NA VRHEH

Tina Počkar,

Primary School dr. Bogomir Magajna Divača

A GEOGRAPHICAL AND HISTORICAL FIELDWORK OF FORMER WATER MILLS ALONG THE KRANJŠEK STREAM GORGE IN VRHE

IZVLEČEK

Članek predstavi primer medpredmetnega, geografsko-zgodovinskega terenskega dela po poti nekdanjih mlinov v soteski potoka Kranjšek na Vrheh. Potok je bil za domačine od nekdaj pomemben vodni vir, med drugim je do prve svetovne vojne ob potoku delovalo sedem mlinov na vodni pogon. Ob njihovih ruševinah danes poteka označena pešpot, ki bi jo bilo smiselno preurediti v učno pot s postavitvijo dodatnih informacijskih tabel. S tem bi omogočili, da bi naravno in kulturno dediščino soteske spoznalo več ljudi, med njimi tudi dijaki in učenci (okoljskih) šol. Prav slednjim je namenjen predstavljen praktični primer terenskega dela, ki vključuje učne vsebine zgodovine in geografije za 6. razred osnovne šole ter združuje metode zgodovinskega in geografskega terenskega dela. Kot ena od metod izkustvenega učenja ima v sodobnem poučevanju terensko delo velik pomen, saj spodbuja in krepi lastno dejavnost učencev ter njihovo kritično mišljenje. V praksi se velikokrat izvaja medpredmetno in kot tako omogoča, da učenci povezujejo vsebine različnih predmetov in razmišljajo bolj celostno. V članku predstavljeno terensko delo po soteski Kranjška vključuje osem opazovalnih mest, kjer bi učenci s pomočjo delovnega lista v skupinah spoznavali značilnosti območja, s poudarkom na nekdanji mlinarski dejavnosti.

Ključne besede: sodobni pouk, izkustveno učenje, terensko delo, Vrhe, Kranjšek, mlini

ABSTRACT

The article presents an example of cross-curricular geographical and historical fieldwork along the way of former mills in the Kranjšek stream gorge in Vrhe. The stream has long been an important water source for locals, up until World War 1 seven watermills operated there. Along the mills' ruins runs a walkway that could become an educational trail by adding display boards. The natural and cultural heritage could this way be shared with people, including primary and secondary school students from local schools. The practical example of the cross-curricular fieldwork laid out in the article covers topics from sixth grade Geography and History lessons of primary school. Experiential learning is an important method in modern education. Fieldwork is an essential part of this method as it encourages and strengthens the students' activity and critical thinking. It is often done as a cross-curricular activity where students have to connect topics learnt in different subjects and broaden their thinking process.

The fieldwork presented in the article includes eight marked stations along the walkway, where students would form groups and learn about the characteristics of the area and the history of milling with the help of handouts.

Keywords: modern education, experiential learning, fieldwork, Vrhe, Kranjšek, mills

UVOD

Sodobno poučevanje spodbuja samostojnost, ustvarjalnost in dejavnost učencev z namenom, da ti hitreje in intenzivneje usvojijo znanje, razvijejo spretnosti in veščine ter si oblikujejo vrednote, kar je cilj za doseganje vseživljenjskega učenja. Učitelj nastopa kot mentor in organizator učnih okoliščin, učence spodbuja k intenzivnejšemu vključevanju v pouk, samostojnemu delu in interakciji z drugimi učenci in kritičnemu mišljenju ter jim daje povratne informacije (Kerndl, 2010). Pri svojem delu lahko uporablja različne sodobne didaktične pristope, kot so izkustveno učenje, učenje z odkrivanjem, učenje z raziskovanjem, sodelovalno učenje, avtentično učenje, e-učenje idr. (Brodnik, 2019). V nadaljevanju sta predstavljena izkustveno učenje in terensko delo kot eden od didaktičnih pristopov, ki omogoča izkustveno učenje. Zatem je podan praktični primer medpredmetnega geografsko-zgodovinskega terenskega dela, ki se ga lahko uporabi pri osnovnošolskem izobraževanju.

IZKUSTVENO UČENJE IN TERENSKO DELO

Kolb, eden najpomembnejših teoretikov s področja izkustvenega učenja, navaja naslednjo opredelitev izkustvenega učenja: *»Izkustveno učenje je vsako učenje, pri katerem je učenec v neposrednem stiku z resničnostjo, ki jo proučuje. To je v nasprotju z učencem, ki samo bere, sliši, govori ali piše o tej resničnosti, ampak nikoli med učnim procesom ne pride z njo v stik.«* (Keeton in Tate, 1978, v Kolb, 2015, str. 18). Izhodišče za izkustveno učenje so neposredne izkušnje učencev v raznih situacijah. Te jim pomagajo pri poglobitvi v učno vsebino ter razumevanju le-te, hkrati pa jih dodatno motivirajo za pridobitev uporabnega znanja. Glede na avtentičnost okoliščin lahko neposredne izkušnje učenci pridobijo v *»simulirani«* resničnosti, ko učenje poteka v učilnici (npr. simulacije, igre vlog, študije primerov idr.), ali pa gredo neposredno v okolje, na teren, kjer doživljajo izkušnje *»resničnega sveta«* (Marentič Požarnik, Šarić in Šteh, 2019). Pri tem pa se neposredna izkušnja ne nanaša le na zunanje okoliščine in prostor učenja, ampak tudi na naloge in dejavnosti učencev, na njihove spretnosti ter procese in rezultate učenja (Beard in Wilson, 2002).

Metod, ki omogočajo izkustveno učenje, je več, v pristnih, *»avtentičnih«* okoljih pa se lahko uporablja terensko delo, ali kot pouk v učilnici v naravi ali v sklopu naravoslovnih dni, projektnih dni, ekskurzij idr. (Bevc, 1997). Zgodovinsko terensko delo omogoča uporabo različnih metod zgodovinskega raziskovanja ter razvijanje spretnosti in veščin pri učencih z uporabo različnih zgodovinskih virov (Trškan, 2016). Lahko je načrtovano medpredmetno. Največkrat se ga povezuje z vsebinami in učnimi cilji predmetov, kot so državljanska in domovinska vzgoja ter etika, geografija, slovenščina, glasbena ter likovna vzgoja idr. Učenci tako povezujejo vsebine in se naučijo razmišljati celostno.

Kako uspešno je tovrstno učenje, je odvisno od dobre priprave, organizacije in jasnih ciljev, ki morajo biti učencem predstavljeni (Marentič Požarnik, Šarić in Šteh, 2019). Terensko delo ne sme biti samo sebi namen, ampak mora biti povezano s teoretičnim znanjem, ki so ga učenci pridobili v razredu (Kolenc Kolnik, 2006). V *»avtentičnem«* okolju naj bi učenci reševali smiselne avtentične naloge ter se tako soočali s kompleksnimi problemi iz resničnega življenja in njihovim reševanjem. Pri načrtovanju in snovanju avtentičnih nalog mora učitelj upoštevati učne cilje iz učnih načrtov, ki zajemajo deklarativno, procesno in odnosno znanje, s poudarkom na veščinah kritičnega mišljenja (Brodnik, 2019). Terensko delo se konča s poročanjem na terenu ali v učilnici, kjer učenci pripravijo in interpretirajo odgovore, poročila ter rezultate dela (Trškan,

2016). Pri tem je zelo pomembna vloga učitelja, saj učenec pomaga oblikovati celoten pogled in osmisлити vsebino terenskega dela. Ob koncu je pomembno, da učenci svojo izkušnjo tudi ovrednotijo, jo analizirajo in podajo refleksijo (Marentič Požarnik, Šarić in Šteh, 2019). Učitelj lahko terensko delo uporabi kot sprotno ali končno preverjanje znanja, lahko pa ga tudi oceni, če le-to pomeni samostojno uporabo in predstavljanje znanja, ki so ga učenci pridobili že prej in so ga pred ocenjevanjem imeli možnost preveriti (Rutar Ilc, 2004). Zaželeno je, da se pri rezultatih dela spodbuja inovativnost in ustvarjalnost učencev, tako da pripravijo in predstavijo različne izdelke, kot so na primer članek za časopis ali spletno stran, plakat, razglednica, zloženka, program turistične poti, maketa, videoposnetek idr. (Brodnik, 2019).

PRAKTIČNI PRIMER TERENSKEGA DELA

Predstavljeno geografsko-zgodovinsko terensko delo poteka po poti nekdanjih mlinov v soteski potoka Kranjšek na Vrheh. Gričevje Vrhe se razprostira na nadmorski višini 400–673 m ter leži med Krasom in zgornjo Vipavsko dolino, v občini Sežana. Do območja najhitreje dostopamo iz smeri Štorje-Majcni, od koder se lokalna cesta najprej spusti v dolino Raše in nato povzpne proti Vrabčam in okoliškim vasem. Do prve svetovne vojne je v soteski Kranjška delovalo sedem mlinov na vodni pogon, ki so bili v lasti domačinov iz Stomaža in Gorupov ter so večinoma mleli za domače potrebe in potrebe okoliških prebivalcev (Počkar, 2020). Obstoječa pešpot poteka ob ruševinah petih mlinov in je le deloma opremljena z informacijskimi tablam. V prihodnosti bi bilo smiselno postaviti table še na vseh opazovalnih mestih, kot je to predvideno v predstavljenem primeru terenskega dela, in tako pot preurediti v učno pot. Do takrat je predlagana izvedba terenskega dela po soteski možna s pomočjo vodnika po geografsko-zgodovinsko učni poti, v katerem je zapisana vsebina vseh predlaganih informacijskih tabel.¹

Terensko delo je zasnovano tako, da učenci v manjših skupinah prek različnih metod (opazovanje, odkrivanje, domnevanje, delo z viri) spoznavajo in odkrivajo naravne in družbene značilnosti Vrhov in naselja Stomaž ter zbirajo podatke o mlinarski dejavnosti v soteski potoka Kranjšek v preteklosti. Poudarek je na njihovi dejavnosti in spretnostih (orientacija v pokrajini, interpretacija podatkov, komunikacijske, miselne in socialne veščine idr.). Vsebina terenskega dela se navezuje na izbirno temo *Kulturna dediščina*, ki je v učnem načrtu za zgodovino umeščena v 6. razred osnovne šole ter se smiselno povezuje z geografijo, pri kateri učenci v 6. razredu obravnavajo orientacijo v pokrajini in na zemljevidu ter v okviru terenskega dela (ekskurzije) spoznavajo preproste metode geografskega raziskovanja. Kot primer spoznavanja naravne in kulturne dediščine pa je hkrati primerna tudi za višje razrede osnovne šole, saj sledi splošnim ciljem obeh predmetov. Ker gre za primer iz lokalnega okolja, je terensko delo bolj primerno za učence šol v občini Sežana ter njenih sosednjih občinah, seveda pa ne

Izhodišče poti
ob nekdanjih mlinih
v soteski potoka Kranjšek.
(Foto: Tina Počkar, 21. 7. 2020.)

Ruševine
Hribovega mlina.
(Foto: Tina Počkar, 21. 7. 2020.)

¹ Vodnik po geografsko-zgodovinski učni poti je objavljen v Počkar, T. (2020). *Geografsko-zgodovinska učna pot po soteski potoka Kranjšek* (Magistrsko delo). Koper: Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije.

gre izključiti, da bi bilo zanimivo tudi za osnovnošolce iz drugih delov Slovenije.

V nadaljevanju predstavljamo specifične učne cilje, ki jih je možno uresničiti pri predstavljenem terenskem delu. Razdeljeni so na deklarativne (vsebinske), procesne (veščine) in odnosne (vzgojne) cilje.

Specifični deklarativni učni cilji terenskega dela so, da učenec/učenka:

- spoznava geografske značilnosti Vrhov in naselja Stomaž,
- opiše naravne in družbene značilnosti Vrhov in naselja Stomaž,
- opiše življenjske razmere prebivalcev Vrhov v odvisnosti od reliefnih oblik,
- opiše naravno in kulturno dediščino območja ter pomen njenega ohranjanja,
- oblikuje načrt za ohranitev izbranega kulturnozgodovinskega spomenika,
- ovrednoti naravno in kulturno dediščino z vidika možnosti razvijanja gospodarske dejavnosti,
- zbere podatke o domačih obrtneh, ki so se ohranile do danes:
 - zbere podatke o mlinarski dejavnosti na Vrheh v preteklosti,
 - sklepa o pomenu mlinarske dejavnosti za prebivalce nekoč in danes,
- navede primere domačih obrti in opiše njihove izdelke:
 - opiše postopek pridobivanja moke v nekdanjih mlinih (Počkar, 2020).

Specifični procesni cilji terenskega dela so, da učenec/učenka:

- oblikuje prostorsko predstavo o Vrheh,
- se orientira in giblje v naravi s kompasom in zemljevidom,
- razvija sposobnost uporabe preprostih metod zgodovinskega in geografskega raziskovanja (opazovanje, merjenje, kartiranje, uporaba virov in literature na terenu),
- razvija sposobnost uporabe komunikacijskih, miselnih, praktičnih in socialnih veščin,
- razvija veščine analize, sinteze in interpretacije podatkov iz virov in literature, za raziskovanje in poznavanje življenja ljudi v preteklosti,
- razvija zmožnost vživljanja v življenje mlinarjev v preteklosti (Počkar, 2020).

Specifični odnosni cilji terenskega dela so, da učenec/učenka:

- se nauči pravil (kodeksa) zgodovinskega in geografskega terenskega dela,
- razvije pozitiven odnos do naravne in kulturne dediščine (Počkar, 2020).

Pri terenskem delu učenci rokujejo s kompasi, zemljevidi in fotoaparati (za fotografiranje lahko uporabljajo mobilne telefone), poudarek je na delu z različnimi viri in na delovnih listih. Slednji učence vodijo prek osmih opazovalnih mest, na katerih le-ti s pomočjo pisnih virov na informacijskih tablah in na delovnih listih ter primarnih materialnih virov na terenu rešujejo naloge. Na enem od opazovalnih mest se srečajo tudi z domačinom,² ki jim v vlogi starega mlinarja predstavi značilnosti mlina in delo v nekdanjih mlinih. Iz različnih virov tako učenci v manjših skupinah sami izluščijo informacije in odgovorijo na zastavljena vprašanja.

Smerokaz na poti.

(Foto: Tina Počkar, 12. 7. 2020.)

Ostanki mlinjskih kamnov v nekdanjem Hribovem mlinu.

(Foto: Nataša Seražin Grmek, 30. 3. 2015.)

² Za vključitev domačina v izvedbo terenskega dela po poti nekdanjih mlinov se lahko učitelji obrnejo na Razvojno društvo Vrhe (kontaktni e-naslov: vrhe.razvojnodrustvo@gmail.com).

Potek terenskega dela

- Opazovalno mesto 1 (izhodiščna točka): Križišče »na konfini«
- Opazovalno mesto 2: Razgledišče jugozahodno od naselja Stomaž
- Opazovalno mesto 3: Ruševine Škofovega (Živčevega) mlina
- Opazovalno mesto 4: Gorupov »vern«
- Opazovalno mesto 5: Ruševine Ozbičevega mlina
- Opazovalno mesto 6: Ruševine Hribovega mlina
- Opazovalno mesto 7: Ruševine Markovega mlina
- Opazovalno mesto 8: Cerkev sv. Tomaža

Terensko delo se začne na cestnem križišču Sela–Razguri–Stomaž (pogovorno »na konfini«, kar pomeni »na meji«). Do tu se lahko učenci pripeljejo z avtobusom, od tu naprej pa celotno pot prehodijo in se vrnejo na izhodišče. Ker je celotna pot dolga 4,2 km in poteka po razgibanem terenu, so za učence obvezna športna oblačila in pohodna obutev, zadostna količina vode in malica. Priporočljivo je, da vsako skupino učencev spremlja učitelj. Drugo opazovalno mesto je jugozahodno od naselja Stomaž, kjer se odpre lep razgled na Kras. Od tu se pot nadaljuje s postopnim spustom v sotesko potoka. Tretje opazovalno mesto je na najnižji točki poti pri ruševinah Škofovega ali Živčevega mlina. Od tu se pot nadaljuje po soteski gorvodno do četrtega opazovalnega mesta pri Gorupovem »vernu« (tolmunu), sledijo peto opazovalno mesto pri ruševinah Ozbičevega mlina, šesto opazovalno mesto pri ruševinah Hribovega mlina in sedmo opazovalno mesto pri ruševinah Markovega mlina. Od tu vodi strma pot iz soteske navzgor do cerkvice sv. Tomaža, kjer je zadnje opazovalno mesto. Sledi vračanje nazaj proti naselju Stomaž in izhodišču poti.

Delovni list

Za geografsko-zgodovinsko terensko delo po poti nekdanjih mlinov v soteski potoka Kranjšek je bil izdelan delovni list. Smiselno je, da se z njegovo vsebino srečajo učenci že v šoli, pred odhodom na terensko delo, kjer skupaj z učiteljem pregledajo naloge ter spoznajo predvidene dejavnosti in zadolžitve. Pred samim odhodom naj se tudi razporedijo v manjše skupine.

Prva stran na delovnem listu predstavlja uvodno motivacijo za raziskovanje. Na njej so zapisani osnovni podatki o poti in pravila obnašanja. Stran je opremljena tudi z zemljevidom poti, ki je učencem v pomoč pri orientaciji v pokrajini. Sledijo naloge na vsakem opazovalnem mestu, za katerimi so v ležeči pisavi zapisana kratka navodila za nadaljevanje poti.

Naloge na delovnem listu so različnih tipov, gre za naloge dopolnjevanja, kartiranja, merjenja, računanja, odgovarjanja v povedih, fotografiranja, skiciranja ipd. Nanašajo se na informacije, ki jih učenci pridobijo s pomočjo različnih virov (pisnih virov na informacijskih tablah in na delovnih listih, materialnih virov, ustnega vira, dela z zemljevidi), pa tudi s pomočjo samega opazovanja v pokrajini ter njihovega razmišljanja in sklepanja.

Na koncu delovnega lista je tudi navodilo za domačo nalogo, ki jo učenci naredijo samostojno in jo po dogovoru z učiteljem predstavijo v šoli.

V nadaljevanju je predstavljen primer delovnega lista z izborom tistih nalog, ki v večji meri sledijo učnim ciljem zgodovine.³

³ Celotna vsebina delovnega lista je objavljena v Počkar, T. (2020). *Geografsko-zgodovinska učna pot po soteski potoka Kranjšek* (Magistrsko delo). Koper: Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije.

DELOVNI LIST: PO POTI NEKDANJIH MLINOV V SOTESKI POTOKA KRANJŠEK (GEOGRAFSKO-ZGODOVINSKO TERENSKO DELO)

»Med Krasom in Zgornjo Vipavsko dolino so Vrhé.

Dolgi ostri é je na koncu besede.

Kot bi s koso zarézal.

S sekiro zasékal.« (F. Č.)

Mlinček.

(Vir: <http://www.solazetale.si>.)

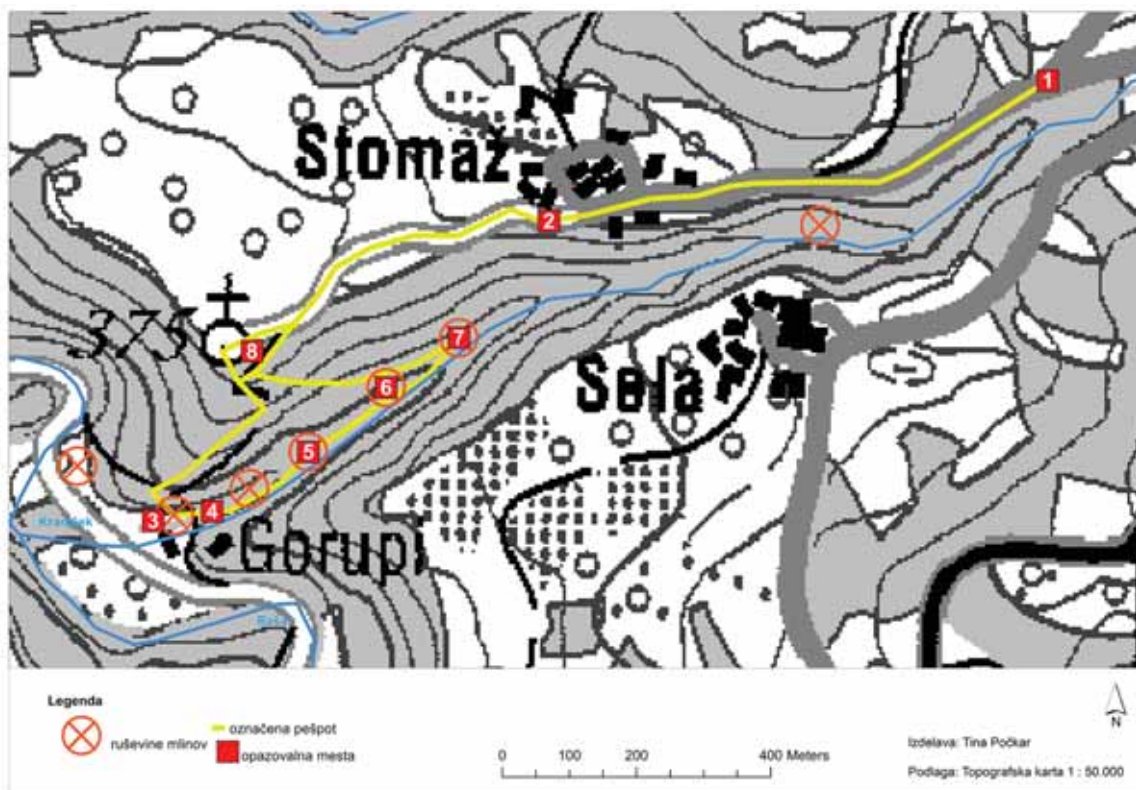
Dobrodošli, mladi raziskovalci!

Danes se boste podali po poti nekdanjih mlinov v soteski potoka Kranjšek na Vrhé. S pomočjo nalog, ki jih boste našli na delovnem listu, boste spoznali značilnosti tega območja in se »sprehodili« nazaj v preteklost, ko so ob Kranjšku delovali mlini na vodni pogon. Izvedeli boste, kako so bili videti in kakšno je bilo življenje mlinarjev.

Pred vami je 2,5–3 ure dolga pot, na kateri boste prehodili 4,2 km. Začetek in konec poti je na opazovalnem mestu 1. Na poti bodite pozorni na vse okoli sebe, dobro opazujte in na vsakem opazovalnem mestu rešite predvidene naloge. Na enem od opazovalnih mest vas bo pričakal tudi stari mlinar, ki vam bo povedal svojo življenjsko zgodbo. Dobro mu prisluhnite.

Pazite nase in spoštujte naravo (odpadke odnesemo s seboj, ne poškodujemo rastlin, ne plašimo živali).

Upam, da boste odkrili veliko novih stvari. SREČNO!

Zemljevid poti z označenimi opazovalnimi mesti. (Prirejeno po Počkar, 2020, str. 59 in 66.)

Opazovalno mesto 1: Križišče »na konfini«

1. naloga: Oglejte si zemljevid na prvi strani delovnega lista. Na njem so označena opazovalna mesta in pot, ki jo boste prehodili.

- Na karti poiščite in označite svoje stojišče.
- Ugotovite, katero opazovalno mesto je po zračni razdalji najbolj oddaljeno od izhodišča, in izračunajte zračno razdaljo med njima. Izrazite jo v kilometrih.

2. naloga: S pomočjo besedila in zemljevida na informacijski tabli dopolnite spodnje besedilo:

V preteklosti je bila mlinarska dejavnost v Raši in na Vrheh močno razvita. Voda, ki je lahko gnala mline in žage, je bila ob reki _____ in ob potoku _____. Ob _____ je delovalo _____ mlinov, v Raši pa še _____ ali _____. Danes ne deluje noben mlin več. Opazujemo lahko le še _____ nekdanjih stavb.

Mline so domačini poimenovali opisno (mlin na en _____ ali na več _____), pa tudi z domačimi imeni lastnikov. Ob Kranjšku so si od izliva potoka v Rašo gorvodno sledili (naštej): _____, _____, _____, _____, _____ in _____ mlin.

S pomočjo kompasa in zemljevida se orientirajte in nadaljujte do naslednjega opazovalnega mesta.

Smerokazi na poti.

(Foto: Tina Počkar, 12. 7. 2020.)

Opazovalno mesto 2: Razgledišče jugozahodno od naselja Stomaž

3. naloga: Prebivalci vasi Stomaž in drugih okoliških vasi so bili od nekdaj povezani s potokom Kranjšek, ki teče južno od vasi in je tu ustvaril globoko sotesko, ki je vidna z vašega stojišča.

Razmislite, za kaj vse so prebivalci uporabljali vodo iz potoka v preteklosti in za kaj potok izkoriščajo danes. Svoje odgovore primerjajte z besedilom na informacijski tabli in jih po potrebi dopolnite oziroma popravite.

V preteklosti: _____

V sedanjosti: _____

Nadaljujte po makadamski poti do naslednjega opazovalnega mesta. Približno 100 m pred cerkvico sv. Tomaža zavijte na odcepu levo. Spustili se boste v sotesko potoka do ruševin prvega mlina na poti.

Opazovalno mesto 3: Ruševine prvega mlina na učni poti

4. naloga: Prišli ste do potoka Kranjšek in do ruševin prvega mlina na poti. Na mlinu boste na leseni tablici našli zapis njegovega imena. Zapišite ga na spodnjo črto.

5. naloga: Opazujte ruševine mlina in odgovorite na spodnja vprašanja. Pomagajte si z besedilom na informacijski tabli.

1. Koliko naj bi bila stavba stara?	2. Na podlagi katerih podatkov ste določili starost stavbe?	3. Zakaj je bila zgrajena?	4. Ali se je stavba od takrat, ko je bila zgrajena, spremenila? Zakaj?

6. naloga: V bližini mlina je star kamnit most, čez katerega je vodila stara pot do mlinov.

Sprehodite se na drugo stran mlina in ga fotografirajte. V objektiv lahko zajamete tudi kamniti most. Fotografijo razvijte ali natisnite in jo naslednjo šolsko uro prinesite k pouku, da jo boste prilepili na predvideno mesto na delovnem listu.

Fotografija mlina in starega kamnitega mostu:

Nadaljujete po poti do naslednjega opazovalnega mesta.

Opazovalno mesto 4: Gorupov »vern«

7. naloga: Prišli ste do prvega tolmana v Kranjšku. S pomočjo besedila na informacijski tabli odgovorite na spodnja vprašanja.

- a) Kje izvira potok Kranjšek? _____
- b) Kolikšna je dolžina potoka od izvira do izliva? _____
- c) Dobro opazujte strugo potoka. Na svoji poti je potok ustvaril številne tolmane. Kako jim pravijo domačini?

- d) Zakaj so (bili) tolmani pomembni za domačine? _____

Nadaljujete po poti do naslednjega opazovalnega mesta. Bodite pazljivi, saj je lahko pot na določenih mestih nekoliko spolzka.

Opazovalno mesto 5: Ruševine Ozbičevega mlina

8. naloga: Prišli ste do ruševin Ozbičevega mlina. Ta je bil edini zgrajen na levem bregu potoka, vsi preostali so bili zgrajeni na desnem bregu.

- a) Mlinarji so za gradnjo mlinov uporabljali naravne materiale iz bližnje okolice. Oglejte si ruševine in ugotovite, iz katere kamnine je bil zgrajen mlin. Pri določanju kamnine si pomagajte s *Formacijsko geološko karto južnega dela Tržaško-komenske planote 1 : 50.000*.

- b) Predstavljajte si, da bi mlin danes še deloval. Kako bi bil videti? Pozorno si oglejte odprtino na vzhodnem zidu ruševin in sklepajte, čemu je bila namenjena. Skicirajte podobo mlina.

- c) Na informacijski tabli boste našli podatke o notranji opremljenosti nekdanji mlinov. Ali danes še uporabljamo te predmete? Zakaj da/ne?

Nadaljujete po poti do naslednjega opazovalnega mesta, kjer so ruševine Hribovega mlina. Le kdo vas bo pričakal tam? Poglejte!

Opazovalno mesto 6: Ruševine Hribovega mlina

9. naloga: Pred mlinom vas je pričakal stari mlinar. Prisluhnite pripovedi o življenju nekdanjih mlinarjev.

Po predstavitvi odgovorite na naslednja vprašanja:

1. Kdaj so delovali mlini ob potoku Kranjšek?

2. V čigavi lasti so bili?

3. Komu so bili namenjeni? (Kdo vse je vozil oziroma nosil žito v mlin?)

4. V času delovanja mlinov še ni bilo elektrike. Kaj je poganjalo mlinska kolesa?

5. Ali so delovali skozi vse leto?

6. Zakaj so imeli mlini jezove (vodne zbiralnice) in kanale?

7. Kako je potekal mlinarjev dan?

8. Opišite postopek pridobivanja moka v mlinu.

9. Kakšno plačilo je mlinar dobil za mlevske usluge od kmetov?

10. Zakaj so mlini ob Kranjšku prenehali delovati in kdaj?

11. Kje danes meljejo žito, iz katerega je moka, ki jo lahko kupimo v trgovini?

Pot nadaljujte še do zadnjega opazovalnega mesta v soteski potoka Kranjšek.

Opazovalno mesto 7: Ruševine Markovega mlina

10. naloga: Preberite odlomka iz članka, ki ga je v svojih zapiskih napisal domačin Branimir Renar.

»Pred mlinom in na poti v mlin je bilo vedno dosti ljudi. Vsi ti so prinašali razne novice in pripovedovali nešteto dogodivljajev. Bili so tudi lačni, posebno kadar so morali čakati na vrsto ali pa so morali od mlina do mlina; naj je bilo to od Mlinarice pa vse do Mahničev ali pa do Gorupov, pa dalje v potok Kranjšek. Zamislite si: z vrečo na rami od Štanjela do Dutovelj pa vse do Tomaja, za Gornjo Rašo pa Dobravlje–Kazlje–Štorje, na drugi strani pa na Vrhe. Doma pa so čakali lačni otroci. /.../ Za časa velikih suš, ko je Raša presahnila, so vsi morali dalje, to je proti vipavskim mlinom, posebno Vrhovci.«

»Priženem živino, krave, vole, teleta s paše okoli desete ure dopoldne. Gospodinja mi reče: ‚Mrkcov Nande gre v malen.‘ Nande je bil le leto dni starejši od mene, tudi močnejši. ‚Boš šel tudi ti.‘ Takrat ni bilo besede ‚ne morem‘, ‚nočem‘. Dobro se najem mineštre (repe, krompirja in fižola), pa na pot!«

(Vir: Renar, B. (1984). Raša in njeni mlini. *Goriški letnik: zbornik Goriškega muzeja* 1984(11), str. 185–194.)

S pomočjo prebranega besedila ovrednotite pomen nekdanjih mlinov za okoliške prebivalce.

11. naloga: Bujna domišljija ljudi je bila v preteklosti povod za nastanek različnih pripovedk, ki so povezane s Kranjškom in Rašo ter z mlino. O mlinarski dejavnosti na tem območju pa je pisal tudi kraški pesnik Srečko Kosovel. Preberite odlomek njegove pesmi *Mlinar iz Raše*.

*»Mlinar iz Raše pelje za praznike
moko v vas. Po kamenitem
razvoženem klancu voz rožlja.
Bela je pot; v soncu blestijo polja
in travniki in bele skale.
Čez polja svetli glas zvona
je že odzvonil poldan.« /.../*

*Od moke ves bel je njegov klobuk,
krajniki senčijo njegov obraz,
razrit kakor kraški klanec.
Krajnik premakne še nižje,
da sonce zasije v skrite brazde.
Mlinar se bliža vasi.«*

(Vir: Kosovel, S. (2010). *Iz zapuščine: pesmi, neobjavljene v Zbranem delu*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, str. 18.)

Zapišite, kakšne občutke je pesem vzbudila v vas. Ali bi želeli postati mlinarji za en dan?

Pot nadaljujte po strmem klancu do zadnjega opazovalnega mesta. Kar pogumno!

a) Na informacijski tabli si preberite, kaj so posebnosti cerkve.

b) Tudi potok Kranjšek in ruševine nekdanjih mlinov, ki ste jih opazovali, so del dediščine Vrhov. Razmislite in zapišite, katere ukrepe bi predlagali domačinom za ohranitev naravne in kulturne dediščine.

[illegible]

DOMAČA NALOGA

Za domačo nalogo boste pripravili predstavitev enega dne v življenju mlinarja z Vrhov. Predstavitev lahko pripravite v pisni obliki in jo zapišite v zvezek, ki ga uporabljate pri pouku geografije ali zgodovine, lahko narišete prizor iz življenja mlinarja na plakatu ali pa izdelate maketo s prizorom iz življenja mlinarja. Domača naloga mora vključevati tako geografske kot zgodovinske vsebine.

SKLEP

Učitelj lahko prek različnih didaktičnih pristopov sledi usmeritvam sodobnega poučevanja, kot so spodbujanje ustvarjalnosti učencev, njihovo intenzivnejše vključevanje v vzgojno-izobraževalni proces, samostojno učenje idr. Vključevanje izkustvenega učenja v pouk v ali zunaj učilnice učence sooči z neposredno izkušnjo, kar jim pomaga pri tem, da učno snov lažje in hitreje usvojijo, hkrati pa lahko prek različnih dejavnosti razvijajo veščine, pomembne za vsakdanje življenje. V članku predstavljen primer geografsko-zgodovinskega terenskega dela po poti nekdanjih mlinov v soteski potoka Kranjšek na Vrheh predstavlja možnost za izvedbo izkustvenega učenja v »avtentičnem« okolju, kjer učenci spoznajo geografske in zgodovinske značilnosti soteske, s poudarkom na nekdanji mlinarski dejavnosti ob potoku. Ker je zasnovano medpredmetno, omogoča povezovanje znanja obeh predmetov. Oblikovano je tako, da učenci sodelujejo v manjših skupinah in se samostojno podajo na pot, po kateri jih vodijo navodila na delovnem listu. S pomočjo dobre orientacije v pokrajini in prek različnih virov (materialnih, pisnih ter ustnega vira) pridejo do odgovorov in spoznanj o obravnavanem območju, na podlagi opazovanj in lastnega razmišljanja pa oblikujejo dodatne sklepe in razlage. Terensko delo sledi učnim ciljem zgodovine in geografije v 6. razredu, ker pa gre za primer spoznavanja naravne in kulturne dediščine, je primerno tudi za učence višjih razredov. Zaradi obravnave dediščine iz lokalnega okolja je smiselno, da bi ga izvajali učitelji iz šol v občini Sežana, lahko pa ga v svoje vzgojno-izobraževalno delo vključijo tudi šole zunaj regije.

VIRI IN LITERATURA

- Beard, C., Wilson, J. P. (2002). *The Power of Experiential Learning: A handbook for trainers and educators*. London: Kogan Page Limited; Sterling, VA: Stylus Pub. Inc.
- Bevc, V. (1997). *Pouk geografije v naravi: priprava učencev in dijakov na tekmovanje*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Brodnik, V. (2019). Avtentično učenje zgodovine. *Zgodovina v šoli*, 27(1), str. 3–18.
- Kerndl, M. (2010). Učno okolje, ki omogoča kakovostno samostojno učenje. *Revija za elementarno izobraževanje*, 3(2/3), str. 105–119. Pridobljeno s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-L6EZLTCJ/12f61eee-ebe3-419b-b38a-5d52de6b160c/PDF>.
- Kolb, D. (2015). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education.
- Kolenc Kolnik, K. (2006). Učenje geografije v učilnici na prostem in didaktična analiza dosedanje učne prakse. *Geografija v šoli* 15(2), str. 13–22.
- Marentič Požarnik, B., Šarič, M., Šteh, B. (2019). *Izkustveno učenje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Počkar, T. (2020). *Geografsko-zgodovinska učna pot po soteski potoka Kranjšek* (Magistrsko delo). Koper: Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije.
- Rutar Ilc, Z. (2004). *Pristopi k poučevanju, preverjanju in ocenjevanju*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Trškan, D. (2016). *Didaktika zgodovine 1996–2016: prispevki k zgodovini v šoli*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.